

JEAN-LOUIS BACQUÉ-GRAMMONT, HANS-PETER LAQUEUR, NICOLAS VATTIN, *Stelae Turcicae II. Cimetières de la mosquée de Sokullu Mehmed Paşa à Kadırğa Limanı, de Bostancı Ali et du türbe de Sokullu Mehmed Paşa à Eyüb*, Tübingen 1990, 260 sayfa, 48 planş, 3 büyük çizelge. İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün, *Istanbul Mitteilungen* dizisinin 36. kitabıdır.

İstanbul mezarlıkları üzerindeki çalışmalarını bir süreden beri hızlandırmış bulunan ekip, büyük bir korpus yerine bitirdiğine inandığı mezarlığı bir an evvel ilim dünyasına sunmakla elindeki malzemeyi değerlendirmekte, bu konuya ilgiyi fazlalaştırmakta ve maddi katkıyı sağlayan kuruluşu her an için canlı tutmaktadır. Yayınladıkları ilk hacimli makaleden sonra, yazarlar böylece, projenin esas sahibi durumundaki Alman Arkeoloji Neşriyatı arasında Sokullu Mehmed Paşa hazireleri ile ilgili çalışmalarını kitap haline getirmiş bulunuyorlar. Esere Mustafa Cezar da katkıda bulunduktan başka, kitabelerin esas metinlerinin yazılması ve doğru okunmaları için çok sayıda kişinin de yardımı sağlanmıştır. Giriş kısmında hepsine teşekkür edildikten sonra esas tebriki alacak olan müelliflerin çalışması gelmektedir. Zira ellerine aldıkları fotoğraf makineleri ile doğrudan mezar taşları ile alâkadar olan araştırmacılar, bu malzemenin sonradan kaybolup gitmemesi için enstitü arşivine vermektedirler. Enstitü bu tarz resim ve kalıntılarla zengin bir araştırma merkezidir. Son zamanlarda arşivindeki fotoğrafların kıymeti ve ne derece müstesna bir kaynak değerine sahip olduğu erbabı tarafından kabul ve teslim edilmesinden başka kendileri de eski devir İstanbul görüntülerini de yayınladılar. Ellerindeki malzemenin peyderpey neşrini sabırla bekliyoruz.

Elimizdeki kitap bir tarih malzemesi kadar bir de sanat değeri taşımaktadır. Türk taş oymacılığından başlayarak, süsleme, yontuculuk, yazı becerisini aksettirmek, mezarı düzenli tutmak gibi çalışmalar sosyal tarih açımızdan da değerli birer kayıttır. Araştırmacıların kitap ve makaleleri çıktıkça bu konu hakkındaki bilgilerimiz birer görüntü takviyesi ile daha da zenginleşecektir. Her ne kadar kitap ve dergilerde bazen araştırmalara rast geliyor isek de, gerek yayımlanış gerek malzemenin içerdiği sosyal özellikler yeteri gibi yansıtılmayıp metin ile yetinildiği için çok konu müphem kalmaktadır. Elimizdeki kitap modern çalışma araçlarından ve en mühimmi bilgisayara verilen bir dizi bilgilerle tamamlandığı için ortaya çıkan istatistik bilgileri, isimler, ünvanlar, görevler, hizmet mahalleri ve düzeyleri gibi konuların kolaylıkla dizin içine girmesine yarar sağladığı için üçlü araştırma grubunun vardığı sonuç ve ortaya koyduğu malzeme gerçekten gıpta edilecek bir mahiyet arz ediyor. Bunun farkına varan araştırmacıların ellerindeki malzemeyi geciktirmemelerinin faydası çok büyük olmaktadır. Bu kitap için son bir araştırmadır demeye cesaret edemiyorum. Kaldı ki *Erdem* dergisinde verdikleri bilgiye göre (sayı 16) bu yayınlanan malzeme esas toplananın çok küçük bir parçasıdır ve bunun gibi iki büyük kitap tezgâhdadır. Çıkmamış bir kitap için methiye yapmanın yersizliğini bildiğim için hiç bir temennide bulunmamayı daha uygun buluyorum. Elimizdeki kitabın düzeni Kadırğa Limanı ve Bostancı Ali mezarlıkları ile başlayıp Eyüp ile devam etmekte ve Sokullu Mehmed Paşa'nın bir aile şeceresi denemesi ile devam etmektedir. Böylece Çandarlı ailesine ilişkin olarak bir çalışmanın İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından yapılmasından sonra böyle delillere dayalı ikinci bir aile şeceresi ile karşı karşıyayız. Belki dikkatimden kaçan araştırmalar bulunabilir. Fakat Avrupa'daki örnekler tapu kayıtlarına dayandığı için şecereler daha sağlam olmakta araldik (armalarla ilgili) kayıtlar

da sağlamlaştırıcı kayıtlar ile sonraki nesillere aktarılmaktadır. Mezar taşlarımız bütün bu görevleri birden üstlenmiş, mütevelliler elinde bulunan bazı vakıf kayıtları ise hiç değilse bazı arazi ve meskenlerin ve bu arada mezarlarını kaybolmasını engellemiştir. Kitabın esas kıymeti metinler ve indeksler ile bu kişilerin bulunuş nasıdır. Çok sayıda kişi ismi ile karşılaşmış bulunmamız yılgınlık yaratmıyor, aksine acıyı daha başka kimlerle karşılaştırarak diye merakımızı adım adım ileri götürüyor. Yapılan dizinlerin detayı sayesinde araştırıcılar kişiler kadar ve görevler, kademeler, ölüm sebepleri, değişik mahaller ve konularla karşılaştırdıkları kadar, sanat olaylarını ilgilendiren kayıtlar ile de karşılaşırlar. şimdilik, serinin en kıymetlileri arasına yükselen bu satırlar burada kalmayıp yeni ek araştırmaların da çıkmasını ümit etmek gerekir. Kaldı ki bu satırları hazırladığım sırada 4. ile 5. araştırma yayınlanmış bulunuyordu. Baskısı bitene kadar da bir tane çıkarabilirler. Böylece hak etmiş buldukları etkinliği perçinlemiş olurlar.

PROF. DR. MAHMUT H. řAKIROęLU